

Mondialisering en blokvorming

Aan het eind van de tweede wereldoorlog was er niet één wereldeconomie maar meerdere. De wereld was verdeeld in een aantal, onderling slecht geïntegreerde, delen waaronder de sterling-zone, de franc-zone, de dollar-zone, de Comeconlanden, enzovoorts. Gedurende de afgelopen veertig jaar is deze fragmentatie van de wereldeconomie sterk verminderd. Internationale handel vormde de motor van de naoorlogse economische groei; handelstarieven werden in een serie internationale onderhandelingen naar beneden geschroefd; financiële stromen, ook naar ontwikkelingslanden, namen toe; de rol van multinationale ondernemingen in het proces van internationale handel en investeringen was belangrijk.

Maar gedurende de jaren tachtig is er sprake van een paradox: enerzijds een versnelling naar het één-wereldmodel, anderzijds een versterking van de regionale economische blokvorming. De gevolgen van de economische problemen van het huidige decennium zijn bekend: een verminderde groei van productie en handel, hoge werkloosheid, zeer hoge reële rentestanden en een schuldenvolume om naast te gaan lopen. Aan de wortel van deze moeilijkheden liggen de macro-economische onevenwichtigheden van de afgelopen jaren: het dubbeltekort van de VS, de handelsoverschotten van West-Duitsland en Japan, de internationale schulden crisis.

Tenzij deze onevenwichtigheden worden gecorrigeerd is het gevaar aanwezig dat de wereldeconomie weer zal terugkeren naar het vroegere stadium van fragmentatie via de vorming van defensieve regionale economische blokken omgeven door protectionistische muren. De voorbeelden die hierbij onmiddellijk naar voren komen zijn de North American Free Trade Zone (NAFTA), Europa 1992 en de Oost- en Zuid-oostaziatische 'co-prosperity zone' nieuwe stijl. Dit vormt de *pessimistische hypothese* voor de redenen van regionale blokvorming. De redenering hier is dat mondialisering grotendeels een functie is van de groei van de wereldhandel en dat die groei op zijn beurt afhankelijk van de economische situatie in de OESO-landen. De richting van de causaliteit gaat dus van groei van de productie, via groei van de handel, naar globale markten en mondialisering.

Maar er bestaat een tweede meer *optimistische hypothese* die de regionale blokvorming niet verklaart vanuit een defensieve, maar juist vanuit een offensieve benadering ten aanzien van internationale handel en globale markten. Deze hypothese vindt haar oorsprong in de onomkeerbaarheid van de mondialis-

L.J. Emmerij

sering van steeds meer markten en in het onmetelijke belang om een zo groot mogelijk gedeelte van deze markten te veroveren.

Gezien in dit licht vervult regionale blokvorming verscheidene positieve functies: 1. ze vergemakkelijkt de economische en technologische herstructurering die essentieel is om de wereldmarkt te veroveren; 2. ze vormt een goede schokdemper: de regio is minder gevoelig voor externe economische schokken dan individuele landen; en 3. zo de eerste functie al een zeker protectionisme zou vereisen, dan is dat tijdelijk, namelijk tot het moment dat de regio zich sterk genoeg voelt om de rolluiken op te trekken en naar buiten te treden. Beide hypothesen zijn plausibel, kunnen heel goed in elkaars verlengde liggen en zijn dus niet noodzakelijkerwijs met elkaar in tegenspraak. Dit in tegenstelling tot de intenties achter de twee hypothesen die wel degelijk met elkaar botsen: defensief in het eerste en open in het tweede geval.

Men doet het dikwijls voorkomen alsof regionale blokvorming grotere gevaren meebrengt dan mondialisering en globale markten. Dat is echter niet helemaal juist. De gevaren van de huidige tendentie naar mondialisering zijn reëel. Ten eerste is er een gevaar voor vele ontwikkelingslanden en vooral de armste daaronder. Want, let wel, de regionale blokvorming ter verovering van de wereldwijde markten vindt vooral plaats in het 'OESO-plus'-gebied, dat wil zeggen in de OESO-landen en Oosten Zuidoost-Azië. Voor vele ontwikkelingslanden kan deze trend negatieve gevolgen hebben. Deze landen zijn onderdeel van de wereldmarkt als consument, maar niet als producent omdat ze

niet de economische en technologische macht kunnen opbrengen om een gedeelte van de markt te veroveren. Dit kan in het uiterste geval leiden tot de onvrijwillige afhaking van deze landen van de wereldeconomie en dus tot hun verdere marginalisering¹. Regionale integratie in de derde wereld wordt zodoende een belangrijk onderwerp. Niet dat het aan pogingen in die richting heeft ontbroken. Integendeel. Maar zonder veel praktisch resultaat. De OESO-landen hebben er belang bij het proces van regionale integratie in ontwikkelingslanden te steunen gezien de gevaren voor de wereldeconomie, en dus ook voor ons, van het afhaken van arme, maar belangrijke regio's in Afrika en elders.

Ten tweede is het belangrijk zich te realiseren dat de mondialisering naast *goods* ook *bads* met zich meebrengt. Internationale markten ondermijnen de politieke soevereiniteit van individuele landen. De staat wordt steeds impotent. Net zoals een Keynesiaans macrobeleid niet meer mogelijk is in één land, zo zijn ook conventionele micro-economische interventies moeilijker uit te voeren. Hetzelfde geldt voor het controleren van het internationale verkeer van goederen en diensten. Het probleem van 'overinvoicing' en 'underinvoicing' is bekend en algemeen. Maar het meest dramatische voorbeeld van de impotentie – ja, het nagenoeg verdwijnen – van de staat is dat van de internationale handel in *drugs*. In een aantal Latijns-amerikaanse landen is inderdaad sprake van het vervagen van de staat.

De milieuproblematiek is een ander voorbeeld van de negatieve dimensie van de mondialisering. De noodzaak om een globaal economisch managementstelsel op te zetten wordt steeds duidelijker. Dat zou een positieve uitkomst zijn van een proces vol gevaren van economische anarchie.

Ten slotte is daar de mogelijkheid dat de socialistische landen zich gaan integreren in de wereldeconomie. Wie had dat voor mogelijk gehouden? Maar er moet voor worden gehoeud, dat de financiële en andere middelen die tot op heden ter beschikking stonden van de ontwikkelingslanden niet nu in de richting gaan van de socialistische landen ter ondersteuning van hun respectieve perestrojka's. We moeten dus oppassen niet te verzeilen in een situatie van mondialisering van de geïntegreerden en van proletarisering van de gemarginaliseerden.

L.J. Emmerij

1. Zie L. Emmerij (red.), *One world or several?*, OESO Ontwikkelingscentrum, Parijs, 1989.